

**Borut
Korun**

**KAČA
IN
JAGUAR**

Teotihuacan - Kraj bogov

Prišel sem do ene tistih kamnitih kačjih glav, ki so nemo štrlele iz piramide. Med njimi so se vklesana v kamen vila njihova gibka telesa, pokrita z luskami, in se končevala z obročki na repu. Med valujočimi telesi teh kamnitih klopotač so bile vklesane hiše morskih polžev. Na vseh zgornjih stopnicah nad njimi pa so namesto kačjih glav iz kamnite piramidine površine štrlele glave nedoločljivega luskinastega vodnega bitja z velikimi okroglimi očmi.

Najzanimivejše so bile kače in njihove skoraj dva metra dolge glave. Okrog vratu so imele ovratnik iz nečesa, kar bi lahko bilo listje neke rastline ali ali perje neznane ptice. Barva, ki je nekoč krasila vse te glave in vsa ta telesa, se je v teku stoletij že izgubila. Zdelo se je, da so ohranjeni tu in tam le sledovi.

Bilo je, kot da bi stal pred veliko kamnito gotsko katedralo z nešteti kipi in ne vedel ničesar o srednjeveških svetnikih ne o škofih in kardinalih, pokopanih v njej, ničesar o biblijskih zgodbah. Še več - kot da ne bi vedel ničesar o krščanstvu. Vse kar so govorile tiste glave, je bilo nekaj približnega in nedoločnega, en sam vodni, plodnost prinašajoči mitološki svet čudnih plazečih se in plavajočih bitij. Nekaka v kamen vklesana himna rekam, jezerom in njihovim živalskim prebivalcem pa tudi deževnim oblakom, ki se dež prinašajoči, težki in temni, velikim vodnim kačam podobni vlečejo preko sivega neba.

Velike kamnite glave, negibno in topo boljšeče štrlijo iz ogromnega piramidnega telesa, pa kažejo poleg kačjih tudi mačje poteze, značilnosti zveri, ki je poleg kače že od nekdanj vladala temnim pragozdnim nočem. Kačja glava je poleg luskin in ovratnika iz listja ali perja kazala odprto zversko žrelo z nanizanimi velikimi jaguarskimi zobmi. Tudi zgornji del gobca z nosnicami, pa tudi oči in naznačena ušesa so bila popolnoma mačja.

Stopil sem pred kamnito glavo in si jo z vseh strani podrobno ogledoval. Ničesar drugega mi ni povedala. Ničesar iz svojega dolgega enoličnega življenja ni hotela izdati. Nemo in mrtvo je boljčala v sončno popoldne, v kamenje le nekaj metrov oddaljene druge piramide, v ljudi, ki so prihajali, si ogledovali in fotografirali, se glasno pogovarjali in odhajali naprej.

Stopil sem na Cesto mrtvih, na kot z ravnilom potegnjeno, ravno, skoraj dva kilometra dolgo in nekaj deset metrov široko cesto, ki je počasi in v

stopnicah dvigajoča se delila ruševine nekdanjega velikega indijanskega mesta na dve polovici. In na obeh straneh so se vrstile majhne stopničaste piramide brez vrhov, kot odsekane zaradi delovanja stoletij, med njimi pa komaj odkopani nizki griči, ki skrivajo ali le deloma razkrivajo vulkansko kamenje nekdanjih stavb.

Po širokih slavnostnih stopnicah sem se dvignil na naslednji del ceste, ki je še naprej potekal skozi mrtvo mesto, naravnost tja, kjer sta se dvigovali dve veliki piramidi, Piramida sonca in Piramida meseca. Bili sta neprimerno višji kot katerakoli druga ohranjena ali napol porušena stavba tega že zdavnaj opustelega mesta iz nekdanjih indijanskih časov.

Temno kamenje stavb, ponekod rdečerjavo, drugje skoraj črno ali sivo, je štrlelo iz rumenkastih suhih tal in razkrivalo, da marsikje stavbe še niso povsem odkopane, da se nadaljujejo navzdol v grušč in pesek, s katerim so jih zasula stoletja.

Dohitel sem Blaža, tega večnega slovenskega popotnika, ki je v lečo fotoaparata lovil široko in čokato Piramido meseca, ki je stala daleč zadaj, kjer se je končevala Cesta mrtvih.

Srečala sva se na letališču mehiškega glavnega mesta. Priletel sem s Kube, on pa je nekaj dni pred tem prispel iz Gvatemale. Obiskal je Ivana, ki se je v Mehiki že drugo leto posvečal arheologiji in ki me je pričakoval. Namesto enega sem na letališču potem zagledal dva znana obraza. Po nekaj minutah, ki smo jih prebili ob pivu in kjer smo si na hitro izmenjali nekaj najpomembnejših novic, smo se prepustili podzemski železnici, krvo-

toku največjega mesta na svetu, temu silovitemu podzemskemu pulziranju in utripanju, ki požira in spet na drugem delu mesta izbruha neverjetne množice ljudi in brez katerega bi se v tem mestu v nekaj urah vse zaustavilo.

Blaž ima v mehiški prestolnici nekaj znancev (kot verjetno povsod po svetu) in ti so nama prepustili prazno in nekoliko opremljeno stanovanje. Takih ugodnosti seveda nisem pričakoval. S toliko večjim veseljem sem se prepustil mestu.

To popoldne sva jo mahnila v Teotihuacan, v ostanke največjega indijanskega mesta vseh časov, ki pa je bilo v ruševinah že davno pred prihodom španskih osvajalcev.

Piramido sonca in Piramido meseca so tako imenovali že Azteki, kačje oziroma zmajeve glave in glave tistega sluzastega luskinastega bitja pa so skupaj s piramido odkopali šele v novjšem času in jo imenovali Quetzalcoatlov tempelj.

Šla sva po Cesti mrtvih in si ogledovala izdelke domače obrti in neskončno število okusno narejenih kopij, ki so jih sedeč po nizkih zidovih ponujale skupine domačinov.

Na desni, v napol ohranjenem prostoru - delu nekdanjega templja, je bila stena s freskami. Ena sama slika pravzaprav, ena sama žival, ki ni skrivala svojega porekla, čeprav ji je manjkala ravno glava. Puma ali pa jaguar, ena od obeh velikih mačk novega kontinenta je bila upodobljena z vitkim telesom in mogočnimi strah zbujujočimi kremplji. Velika mačka, ki si je davno nekoč prav

zaradi svoje zverskosti in zaradi nakopičene življenjske, spolne, plodnostne in drugačne sile priborila vstop v svet indijanskega bajeslovja.

Kača in velika mačka sta nekoč poosebljali vse strahove, vsa upanja, vse življenjske sile. Kača, velika boa, anakonda ali pa klopotača. Ena živeča v vodi in prinašalka dežja, druga, ki se tudi zvija kot curek vode in ki prav tako spominja na tok lene reke ali na počasno premikanje oblakov, pa prinaša tudi smrt v svojem strupu. Vse pa je skrivnostno in nerazumljivo, nedosegljivo ter nepredvidljivo, kot so že vedno bili bogovi na vseh celinah.

Stopila sva na široke temne stopnice, ki so vodile proti vrhu največje odkopane in deloma obnovljene stopničaste piramide stare Amerike. S svojo telesno pripravljenostjo sem bil takrat, v prvih dneh svojega dolgega potovanja, še dokaj na psu. Vse zadnje tedne pred odhodom sem tičal še v knjigah in pripravah. Svoje pa je prispevalo tudi močno mehiško, čeprav že novembrsko sonce. Preden sva priplezala do vrha Sončne piramide, sem nekajkrat postal, z izgovorom, da bi si ogledal okolico seveda.

Bilo je veličastno, čeprav so bile le ruševine. V Vodiču po Mehiki, v katerega sem pokukal na vrhu, je pisalo, da pokriva ožji ceremonialni center štiri kvadratne kilometre, stanovanjska naselja "boljših" ljudi okrog tega nadaljnih triindvajset kvadratnih kilometrov, vse ostalo, kar je bilo nekoč mesto in od česar so ostali le neodkopani sledovi revnih naselij, pa še stoosemindvajset kvadratnih kilometrov.

Tak je Teotihuacan, v dolini med oblimi hribi; v dolini, ki je bila sedaj na začetku sušnega obdobja še kolikor toliko zelena, z belimi vasmí, prijaznimi kolonialnimi cerkvami, z nasadi sivo-zelenih evkaliptusov in dreves, ki so jim okolišnji Otomiji rekli piru in ki ima akaciji podobne drobne liste.

Začudenim španskim kronistom, ki so med vesplošnim fanatičnim uničevanjem hoteli tudi kaj ohraniti, so preživeli azteški velikaši pripovedovali nenavadne zgodbe. O svoji azteški zgodovini, svojih vladarjih, mestu Tenochtitlan, ki so ga zgradili na otoku jezera Texcoco, o ljudstvih, ki so pred tem živela na sicer plodni, a vedno bolj sušni mehiški planoti - Toltekih in Olmekih, in o tistem, kar je bilo še starejše. O tem kar so zgradili in ustvarili bogovi, o Teotihuacanu, čigar piramide so tako visoke in mogočne, mesto pa tako veliko, da je skoraj nemogoče, da bi ga zgradili ljudje. Doba Teotihuacana je v njihovih pripovedih postala mračna doba bogov in njihovih zgodb, doba, ko niso nastajala le njihova mesta, ampak ves naš svet. Svet, ki so mu rekli Sonce, kajti ni sveta brez sončne luči, brez sonca in meseca. Ni življenja brez toplote, svetlobe in brez vode. O vsem tem govorijo kamnite figure in poslikane freske Mesta bogov, kajti prav to v jeziku Aztekov pomeni beseda Teotihuacan.

Mesto bogov torej zato, ker so bogovi prav tu, na tem mestu ustvarili sonce ter gibanje, brez katerega ni življenja.

Bogovi so to storili že kar petič po vrsti. Prvo Sonce, prvi svet oziroma kar prvo veselje so

uničili jaguarji, ta v zverski preobleki nakopičena življenjska sila, ki se kot velika mačka s svetlečimi se očmi plazi po globinah pragozda.

Potem ko so minili milijoni let, so drugo Sonce uničili silni viharji. Spet je bila ena od sil, ena od prenakopičenih energij, ki so vladale svetu Indijancev, kriva za smrt vesolja. Tretje Sonce so pokončali izbruhi ognjenikov, četrto pa voda, vesoljni potop - kot v biblijskem mitu.

In prav v Teotihuacanu so bogovi poskusili petič! Toda iz nič ne nastane ničesar. To so vedeli tudi bogovi. Prav zaradi tega je gibal vesolja žrtev. Le tisti, ki nekaj da, lahko kaj dobi. To je bila logika indijanskega vesolja in indijanskih bogov. Če so hoteli ustvariti novo, peto vesolje, so se morali žrtvovati. Za nastanek vesolja je bila potrebna žrtev božanstva, za njegovo ohranjanje pa so zadostovale človeške žrtve. In tako so prav tu v Teotihuacanu bogovi pripravili veliko grmado in jo zažgali. Plameni so medlo osvetlili temačen prostor, neskončno praznino nič, v katerem je obstojala le volja bogov. Prvi se je žrtvoval brez pomisleka, drugi se je pred strahotno vročino goreče grmade obotavljal.

Azteki, ki so to zgodbo pripovedovali patru Sahagunu in drugim zapisovalcem kulturnega izročila, so trdili, da je bil prvi bog, ki se je brez pomislekel vrgel v ogenj, Quetzalcoatl - Pernata kača. Tisti bog torej, ki je pozneje ustvaril tudi ljudi in njihovo hrano - koruzo, bog, ki je svoje ljudi hkrati poučil o vseh spretnostih, veščinah, umetnosti in jim prinesel kulturo.

Po žrtvovanju obeh bogov sta se v temini vesolja prikazala Sonce in Mesec, ki nam razsvetljujeta

dan in noč. Da pa sta se vesoljski telesi začeli gibati, je bila potrebna žrtev prav vseh bogov.

Tako je nastalo Peto sonce, naš sedanji svet, naše vesolje, svet in čas, v katerem živimo. Azteki so trdili, da to dokazujeta obe piramidi, ena posvečena Soncu, druga Mesecu, nemi priči ti-stega pradavnega dogajanja, kamnita simbola obeh vesoljskih izvorov luči in toplote.

V Teotihuacanu je seveda vedno dovolj turistov. Hodijo po Cesti mrtvih, kupujejo spominke in se drenjajo po vrhovih obeh piramid. Fotografirajo in hvalijo, kot turisti vsepovsod. Hvalijo lepoto narave in starost ruševin in grajajo vedno pre-visoke cene.

Midva sva vrh piramide sedela večji del molče, zatopljeni vsak v svoje misli. Gledala sva ruševine in razmišljala, da se bo treba vrniti v štirideset kilometrov oddaljeno mehiško prestolnico, v največje mesto našega sveta, ki je peti po vrsti ali katerikoli pač, ter največje mesto tega planeta, ki je temu primerno hrupno in ima najbolj onesnaženo ozračje, kot si ga je moč zamisliti.

Bogovi očitno ne premorejo dosti domišljije. Vedno počenjajo pomembne stvari na mestih, ki so si blizu, oni so tisti, ki ponavljajo zgodovino. In dvomim v njihovo popolnost, kakor tudi v popolnost njihovih stvaritev. Če bi bili svetovi, ki so jih ustvarili, popolni, jih ne bi bilo treba kar štirikrat uničiti in poskusiti znova. Tudi Ciudad Mexico, sodobni Tenochtitlan, največje mesto sveta, je prav zaradi teh božjih pridevnikov vse prej kot božanski.

Ker sem spotoma hotel videti še nekaj fresk, sem pustil Blaža naprej. Sonce se je rdeče in veliko bližalo obzorju, ko sem pritekel do postaje v bližini muzeja. Avtobusni šofer je nestrpno potrotil, Blaž pa je, ko sem sedel k njemu, nekaj zagodel o tem, da ima z menoj same težave.

Največje mesto našega časa in mesto, kjer so se žrtvovali bogovi, da bi lahko ustvarili veselje, sta si le štirideset kilometrov narazen. Oba imata nekaj božjega. A če je v enem to le spomin in tišina stoletij, so presežniki Mexica drugačni. Teotihuacan je podoben ruševinam Salomonovega templja, Mexico pa je nekak sodobni Babilon. Že mnogo kilometrov, preden smo prispeli, so ga najavljali sivorumeni oblaki iz tovarn v severnih predmestjih, dim, ki se kot zavesa vleče nad vsem vlemestom, kot od daleč vidna zavesa, katere najdrobnejši sestavni deli so venomer dražili moja pljuča in me silili k pokašljevanju.

Ko z avtobusom prodiraš v notranjost, se boječe sprašuješ in čudiš. Ni jasno, kako ta ogromni gomazeči in hrupeči mestni organizem sploh deluje, kako da se mu ne zamašijo žile, kako da ne odpove srce, in kako da se ne pomešajo in zavozlajo njegovi živci.

Mesto diha in utripa tudi pod zemljo. Pod njegovim asfaltnim površjem, v globinah nekdanjega jezera Texcoco, drvijo vlaki podzemske železnice. Drvijo po črnih rovih in se ustavljajo na razsvetljenih in čistih postajališčih. Reke ljudi se vsak trenutek valijo k tem postajam in z njih. In nekatere so okrašene z velikimi slikarijami iz davno minulega sveta, iz časov Tenochtitlana in Teoti-

huacana, s slikami grozljivih boginj, ki so jih same kačje glave in same lobanje. Te slike so narisana pripoved o potovanjih Aztekov, ko so revni in maloštevilni iskali kraj, kjer bi zgradili svoje mesto Tenochtitlan, tisti Tenochtitlan, ki so ga nekaj stoletij pozneje zavzeli in porušili španski konkvistadorji. Porušili in potopili v vodo in blato jezera, ki je potem izginilo, v globine, skozi katere sedaj drvijo vlaki podzemске železnice.

V vagonih sem se hočeš nočeš nagledal obdajajočih me obrazov. Jasno je, da sem gledal predvsem ženske obraze. A ne le zato, ker so bili pač ženski in ker bi me že kar v prvih dneh očarali vranječrni lasje, ki so te obraze obdajali, dolgi močni, nenakodrani, gladki indijanski lasje. Ne le zaradi rumenorjave gladke kože, napete preko izstopajočih ličnic, ampak tudi prav zaradi teh ličnic; ne le zaradi skoraj vedno nekoliko razprtih ustnic, med katerimi so se bliskali beli zobje, ampak tudi zato, ker so bile prav te ustnice in čeljusti pod njimi tako drugačne od tistih v Evropi, ker so bile izbočene in se je zdelo, da jih ustnice le s težavo prekrivajo in da zato raje kar razkrivajo tiste čvrste vrste belih zob. Predvsem pa zato, ker so bili vsi ti obrazi tako indijanski.

Ko sem natanko deset let pred tem prvič prišel v Mehiko, sem vsepovsod iskal Indijance. Po ulicah, na trgih, v malih krajih, v podeželskih vaseh. Večinoma so bila moja iskanja zaman. Iskal sem z napačnimi pričakovanji. Tokrat sem videval Indijance na vsakem koraku. Vsi ti temni obrazi, široki čez ličnice, z rjavkasto kožo, so pripadali

potomcem Aztekov, Toltekov, prebivalcem Teotihuacana, v katerem kljub Petemu soncu vendarle niso živeli le bogovi, potomcem Totonakov, Olmekov, Otomijev, premešanih med seboj in s stoletja prihajajočimi Evropejci. A indijanski element v genotipu sodobnega Mehičana močno prevladuje, čeprav prav ta Mehičan ne ve o indijanstvu svojih prednikov nič drugega kot to, kar so ga naučili v šolah. Pozabil je bogove svojih prednikov, pozabil njihov jezik. Pravih Indijancev, takih, ki živijo po indijanskih vaseh, ki jih zdravijo indijanski vrači in ki govorijo enega od menda kar osemdesetih indijanskih jezikov Mehike, je baje le še desetina prebivalstva. V časih revolucije, v kateri so prav indijanske množice sodelovale kot uspešna topovska hrana za koristi bolj premete-nih plasti, je bilo Indijancev še ena tretjina.

Tudi mehiška revolucija v začetku tega stoletja je žrla svoje zveste otroke, in to ne le tako, kot pripoveduje zgodba o revolucionarnem voditelju Emilianu Zapati. Mehiška revolucija je svoje indijanske otroke odtrgala od svojih korenin s pomočjo šol in industrializacijo, s cestami, ki so jih gradili, s knjigami, ki jih prav v Mehiki tiskajo več kot kjerkoli drugje v Latinski Ameriki. In prav pošastno šireči se Ciudad Mexico je vsrkal na milijone podeželanov, prebivalcev osrednje Mehike, ljudi, ki so v mestu upali najti boljše življenje in ki so ga v veliki večini tudi našli.

Mexico je postal mesto presežnikov. Postal je največje mesto sveta, mesto z najvišjim nebotičnikom Latinske Amerike, z drugim največjim mestnim trgov na svetu, mesto z najbolj onesnaženim

ozračjem, pa tudi najbolj kultivirano mesto najbolj kultivirane države južno od meje na Riu Grande, države, v kateri pa je gotovo vsak dan napad na kakšno banko. Zato pred vsako od njih stojijo oboroženi stražarji z brzostrelkami, čeladami in za krogle neprebojnimi jopiči.

Mexico je svobodoljubno mesto demokratične države, vendar v njem celo večnost vlada ena in ista stranka, je mesto olimpijskih iger in surovega pokola študentov, mesto Marijinega čudeža in predmestne revščine, mesto brezplačnih pouličnih telefonov in nadvse čiste in urejene podzemne železnice.

